॥ वैशम्पायन उवाच ॥ एवमुक्ता नारदेन भीष्ममीयुर्नराधिपाः । प्रष्टुञ्चाशक्नुवन्तस्ते वीक्षाञ्चक्रुः परस्परं । १९३५
अथोवाच हृषीकेशं पाण्डुपुत्त्रो युधिष्ठिरः । नान्यस्तु देवकीपुत्त्राच्छक्तः प्रष्टुं पितामहं ।
प्रव्याहर यदुश्रेष्ठ त्वमग्रे मधुसूदन । त्वं हि नस्तात सर्व्वेषां सर्व्वधर्म्मविदुत्तमः ।
एवमुक्तः पाण्डवेन भगवान् केशवस्तदा । अभिगम्य दुराधर्षं प्रव्याहारयदच्युतः ।
॥ वासुदेव उवाच ॥ कच्चित् सुखेन रजनी व्युष्टा ते राजसत्तम । विस्पष्टलक्षणा बुद्धिः कच्चिच्चोपस्थिता तव ।
कच्चिज्ज्ञानानि सर्व्वाणि प्रतिभान्ति च तेऽनघ । न ग्लायेत च हृदयं न च ते व्याकुलं मनः । १९४०
॥ भीष्म उवाच ॥ दाहो मोहः श्रमश्चैव क्लमो ग्लानिस्तथा रुजा । तव प्रसादाद्वार्ष्णेय सद्यः प्रतिगतानि मे ।
यच्च भूतं भविष्यच्च भवच्च परमद्युते । तत् सर्व्वमनुपश्यामि पाणौ फलमिवार्पितं ।
वेदोक्ताश्चैव ये धर्म्मा वेदान्ताधिगताश्च ये । तान् सर्व्वान् सम्प्रपश्यामि वरदानात्तवाच्युत ।
शिष्टैश्च धर्म्मो यः प्रोक्तः स च मे हृदि वर्त्तते । देशजातिकुलानाञ्च धर्म्मज्ञोऽस्मि जनार्द्दन ।
चतुर्ष्वाश्रमधर्म्मेषु योऽर्थः स च हृदि स्थितः । राजधर्म्मांश्च सकलानवगच्छामि केशव । १९४५
यच्च यत्र च वक्तव्यं तद्वक्ष्यामि जनार्द्दन । तव प्रसादाद्धि शुभा मनो मे बुद्धिराविशत् ।
पुनरेवास्मि समावृत्तस्त्वदनुध्यानवृंहितः । वक्तुं श्रेयः समर्थोऽस्मि त्वत्प्रसादाज्जनार्द्दन ।
स्वयं किमर्थन्तु भवान् श्रेयो नः प्राह पाण्डवं । किन्ते विवक्षितञ्चात्र तदाशु वद माधव ।
॥ वासुदेव उवाच ॥ यशसः श्रेयसश्चैव मूलं मां विद्धि कौरव । मत्तः सर्व्वेऽभिनिर्वृत्ता भावाः सदसदात्मकाः ।
शीतांशुश्चन्द्र इत्युक्ते लोके को विस्मयिष्यति । तथैव यशसा पूर्णे मयि को विस्मयिष्यति । १९५०
आधेयन्तु मया भूयो यशस्तव महाद्युते । ततो मे विपुला बुद्धिस्त्वयि भीष्म समर्पिता ।
यावद्धि पृथिवीपाल पृथ्वीयं स्थास्यति ध्रुवा । तावत्तवाक्षया कीर्त्तिर्लोकाननुचरिष्यति ।
यच्च त्वं वक्ष्यसे भीष्म पाण्डवायानुपृच्छते । वेदप्रवाद इव ते स्थास्यते वसुधातले ।
यश्चैतेन प्रमाणेन योक्ष्यत्यात्मानमात्मना । सफलं सर्व्वपुण्यानां प्रेत्य चानुभविष्यति ।
एतस्मात् कारणाद्भीष्म मतिर्द्दाव्या मया हि ते । दत्ता यशो विप्रथयेत् कथं भूयस्तवेति ह । १९५५
यावद्धि प्रथते लोके पुरुषस्य यशो भुवि । तावत्तस्याक्षया कीर्त्तिर्भवतीति विनिश्चितं ।
राजानो हतशिष्टास्त्वां राजन्नभित आसते । धर्म्माननुयुयुक्षन्तस्तेभ्यः प्रब्रूहि भारत ।
भवान् हि वयसा वृद्धः श्रुताचारसमन्वितः । कुशलो राजधर्म्माणां सर्व्वेषामपराश्च ये ।
जन्मप्रभृति ते कश्चिद्वृजिनं न ददर्श ह । ज्ञातारं सर्व्वधर्म्माणां त्वां विदुः सर्व्वपार्थिवाः ।
तेभ्यः पितेव पुत्त्रेभ्यो राजन् ब्रूहि परं नयं । ऋषयश्चैव देवाश्च त्वया नित्यमुपासिताः । १९६०
तस्माद्वक्तव्यमेवेदं त्वयाऽवश्यमशेषतः । धर्म्मं शुश्रूषमाणेभ्यः पृष्टेन च सतां पुनः ।
वक्तव्यं विदुषा चेति धर्म्ममाहुर्म्मनीषिणः । अप्रतिब्रुवतः कष्टो दोषो हि भविता प्रभो ।
तस्मात् पुत्त्रैश्च पौत्त्रैश्च धर्म्मान् पृष्टान् सनातनान् । विद्वन् जिज्ञासमानैस्त्वं प्रब्रूहि भरतर्षभ ।
इति श्रीमहाभारते शान्तिपर्व्वणि राजधर्म्मानुशासनपर्व्वणि कृष्णवाक्ये चतुःपञ्चाशोऽध्यायः ॥ ५४ ॥